

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

פרשת כי תשא תשע"ב

חטא ישראל בימי אחשורוש - כעין חטא העגל

זהו גם פירוש בקשתם, "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים". כלומר, עֲשֵׂה לנו איזה חפץ שתשרה עליו השכינה. [ועוד אפשר לבאר, ש"אֱלֹהִים" שבפסוק זה פירושו מנהיג, ולא אלוהות, וכמו שאמר הקב"ה למשה, "רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה" (שמות ז, א) - שופט ומנהיג לפרעה (ע"רש"י שם). וכן כאן, "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ" פירושו - עשה לנו מנהיג שילך לפנינו. ועכ"פ, גם לפירוש זה, כונתם היתה לחפץ שתשרה עליו השכינה, ושהיא תנהיגם].

חטא העגל - נסיון להכריח את השכינה

והנה, מחשבה זו כשלעצמה, לעשות איזה חפץ או מקום מיוחד בעולם שתשרה עליו השכינה, עדיין איננה מחשבה פסולה. זו הרי המחשבה העומדת ביסוד הענין של המקדש, ובני ישראל כבר ידעו באותה שעה שמקדש שכזה עתיד להבנות, שהרי אמרו בשירת הים (שנאמרה ברוח הקודש): "תִּבְאֵמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ, מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה', מְקַדֵּשׁ - ה' - כּוֹנְנֵנוּ יְדִיךָ" (שם טו, יז), כלומר: הקב"ה עתיד לבנות לו מקדש, שישמש כמקום להשראת השכינה בעולם. אמנם ישראל לא הגיעו עדיין ל"הר נחלתך", ששם אמור להבנות המקום המדובר, אבל הקב"ה הרי הסכים לעשות מקום זמני להשראת השכינה גם בטרם הגיעו ל"הר נחלתך", והוא המשכן שבמדבר, וא"כ מה נורא כל כך שישראל רוצים לעשות מקום כזה כבר עכשיו? מה הטענה הגדולה עליהם? אמנם נכון שישראל טעו בבחירת הצורה שעליה בחר הקב"ה להשרות את שכינתו, הם עשו צורת עגל והקב"ה אמר לעשות צורת כרובים (בקדש הקדשים), אבל טעות זו אינה חמורה כל כך, לכאורה, ואין בה כדי להסביר את הקצף הגדול שיצא עליהם. הרי עוד לא ידעו ולא שמעו את הציווי של "אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (שם כ, כ), שענינו הוא שלא לשנות את צורת הכרובים (רש"י שם), ואם כן הם אינם יודעים עדיין שהקב"ה חפץ בצורת כרובים דוקא ולא בצורה אחרת³, וטעו לחשוב שהקב"ה חפץ בצורת עגל. אם כן, על מה חרי האף הגדול הזה על ישראל, על שעשו מקום להשראת השכינה? בגלל שטעו בין צורת כרוב לצורת עגל?!

נראה לעניות דעתי, שהבאור בזה הוא כך: כעסו של הקב"ה לא היה באמת על עצם עשיית העגל. עצם עשיית העגל לא היה עון חמור כל כך, כפי שהסברנו. על מה אפוא היה הכעס הגדול? כנראה שהכעס הגדול היה על כך, שבני ישראל חשבו, שעל ידי שיעשו עגל, יהיה הקב"ה מוכרח להשרות את שכינתו עליו, (שכן לפי הבנתם, הנהגת ה' במדבר היתה בבחינת "פני שור", כנזכר לעיל, ועל כן סברו שעל צורה זו יהיה מוכרח הקב"ה להשרות את שכינתו). כל כך היו בטוחים בזה, עד שלא טרחו כלל לברר, האם השכינה אכן שורה על העגל שעשו. הם לא מצפים לְאוֹת שְׁמִימִית שתודיע להם שהשכינה אכן ירדה לשרות על

כוונת בני ישראל בעשיית העגל

התורה מספרת בפרשתנו: "וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לְרַדֵּת מִן הַהָר, וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ, כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ... לֹא יָדַעְנוּ מַה הָיָה לוֹ" (שמות לב, א). לפי חשבונם של ישראל, משה היה אמור כבר לרדת מן ההר (ע"רש"י שם), והנה הוא אינו מגיע. בנוסף לכך, "בא השטן וערכב את העולם, והרָאָה דמות חושך ואפלה וערוביאי, לומר: ודאי מת משה, לכך בא ערוביאי לעולם" (רש"י שם). בעקבות כך, נקהלים ישראל על אהרן, ודורשים ממנו: "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ"!

וצריך להבין: מה פירוש "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים"? וכי אפשר לעשות אלהים?! חוץ מזה, לשם מה נחוצים להם אלהים חדשים? הרי גם אם משה מת, אבל הקב"ה נשאר! גם השטן לא הראה להם כאילו הקב"ה איננו. הוא הראה להם רק שמשה איננו. ואם כן, מה שהם זקוקים לו הוא תחליף למשה, ולא אלהים חדשים.

גם את דברי ישראל לא חר שנעשה העגל, קשה מאד להבין. הם אומרים: "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶנּוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם, ד). מה הכוונה בזה? איך יתכן לומר, שעגל שנעשה היום, הוא זה שהוציא את ישראל ממצרים לפני שלשה חודשים? הרי רק שוטה גמור יאמר דבר כזה! (ע"רמב"ן שם) האם היו ישראל שוטים עד כדי כך?! ודאי שלא! אם היו שוטים עד כדי כך, הקב"ה לא היה כועס עליהם. על שוטה יש מקום לרחמים, לא לרוגז. ברור אם כן, שלא היו שוטים. הם היו דור דעה, דור שזכה לדבר עם השכינה ולקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (ע"רש"י שם טו, בד"ה זה א-לי)¹. מה אם כן הפשט בפרשה הזו?

בעקבות שאלות אלו ואחרות הסבירו הראשונים, שכוונת ישראל לא היתה לעשות לעצמם אלוהות חדשה, אלא רק להעמיד להם תחליף למשה רבינו. משה היה מבחינתם ה"חפץ", שבאמצעותו שרתה בקרבם השכינה. ה' "מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה דְרוֹעַ תְּפָאֲרָתוֹ" (ישעיהו סג, יב). כשצריך לבקוע את הים, משה מרים את ידו והים נבקע. כשצריך להלחם בעמלק, משה מרים את ידו וישראל מנצחים. והנה משה מת (לפי דעתם), ואם כן צריך לחפש לו תחליף, איזשהו חפץ אחר להשרות עליו את השכינה כמו ששרתה על משה (ע"ר אב"ע ורמב"ן שמות לב, א, וכוזרי מאמר א' סי' צ"ז)². לשם כך נבחרה צורת שור, שהיא אחת מארבע הפנים שבמרכבה העליונה (יחזקאל א, י). אמנם יש גם פנים אחרות במרכבה, אבל ישראל סברו שבמדבר הם תחת השגחת פני שור (כמבואר ברמב"ן שמות שם), ולכן עשו פני שור שעליו תשרה השכינה. זהו שאמרו ישראל, "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֶנּוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". כלומר, זהו החפץ שעליו שורה מעתה השכינה שהוציאה אותנו ממצרים (ולא שהעגל עצמו הוציאם ממצרים).

בצורת המקדש? - כי איננו יכולים להכתיב לקב"ה היכן להשרות את שכינתו! רק הוא ית' בוחר היכן להשרות את השכינה! במדבר בחר בצורה כזאת, ובירושלים בצורה כזאת, ואין לנו רשות לשנות מן הצורה המסורה לנו.

חטא העגל - נסיון להכריח את חכמי התורה

אבל אם רק בענין זה היו ישראל חוטאים בעגל, אפשר עדיין שהקב"ה לא היה מחשיב להם חטא זה לזדון אלא רק לשגגה, לולא שהצטרף לענין זה דבר נוסף: לפני שמשו רבינו עולה להר סיני, הוא אומר לישראל: "הִנֵּה אֶהְרֹץ וְחֹרֵר עִמָּכֶם, מִי בַעַל דְּבָרִים יֵצֵא אֲלֵהֶם" (שמות כד, יד). אם תהיינה לכם שאלות, גשו וְשַׁאלוּ אֶת אֶהְרֹן וְחֹרֵר. הם גדולי הדור בהעדר, והם יפסקו את כל השאלות. ממילא, מה היו ישראל צריכים לעשות כשסברו שמשו מת? - היו צריכים לבוא אל אהרן ואל חור, ולשאל אותם: "ילמדונו רבותינו! משה איננו. מה נעשה עכשיו"? ואז, או שאהרן וחור היו מכריעים מדעת תורה שלהם מה צריך לעשות, אם אהרן יהיה מעתה המנהיג, או חור, או יהושע או מישהו אחר, או שאהרן (שהיה נביא) היה שואל את הקב"ה, והקב"ה היה אומר לו מה לעשות. הקב"ה היה אומר לו מן הסתם את האמת, שמשו עדיין חי ויחזור במהרה, אבל גם אם האמת היתה שמשו לא היה חי, הקב"ה היה כבר מנקה את אהרן מה לעשות במצב החדש שנוצר.

אבל לא כך נהגו בני ישראל. במקום לשאול את אהרן מה לעשות, הם מכתבים לו מה לעשות: "קום עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים!" (שם לב, א) לא כתוב: "וַיִּקְהַל הָעָם אֶל אֶהְרֹן, אֵלָּא: "וַיִּקְהַל הָעָם אֶל אֶהְרֹן" (שם). כלומר, הם מעלינו, מכתבים לו מה לעשות, וכשחור מתנגד, הם הורגים אותו (רש"י שם, ה). לכן החשיב הקב"ה את בני ישראל כמוזרים בחרטא העגל, ולא כשוגגים, מפני שבמקום לשאול את חכמי התורה מה לעשות, הם הכתיבו להם מה לעשות, ומי שלא הסכים - הרגו אותו. זהו החלק השני של חטא העגל, אי כפיפות לחכמי התורה.

לפני שנים רבות, באחד הסכסוכים שהיו בין הרבנות לממשלה, פנה העיתון "גרולזס פוסט" לכמה אישים ידועים, והציג לפניהם את השאלה: "מהו לדעתך תפקידם של הרבנים?" אחד האנשים שהעיתון פנה אליהם, היה אבי מורי ז"ל. אבי ז"ל ענה להם כך: "לא אנו צריכים לומר לרבנים מה תפקידם, אלא הרבנים הם שצריכים לומר לנו מה תפקידנו". כמובן שהתפטר לא כל כך אהב את התשובה הזאת, אבל זאת היא האמת. עלינו להכפיף את עצמנו לחכמי התורה, ולא לנסות להכפיפם אלינו, להכתיב להם מה לפסוק ומה לעשות.

זוהי טעות חמורה, שאפשר לפגוש בה גם היום. אנו צריכים להתרגל לקבל את דעת חכמי התורה, ולא לומר: "הגדולים לא מספיק מבינים", "הגדולים לא מספיק מעורים בציבור", או כל מיני טענות מסוג זה, שטוענים המון העם. הגדולים יודעים היטב מה לפסוק! הם אלו שלא יודעים, וסבורים שיכולים לומר לגדולים כיצד עליהם לפסוק. זהו עיקר חומרתו של חטא העגל, שמנסים להכתיב לרבנים מה לפסוק.

עבודת יוה"כ - כפרה על חטא העגל

אחד הדברים המרכזיים שעבודת יום הכפורים באה לכפר עליו, הוא חטא העגל. הרמב"ם הרי כתב ("מורה נבוכים" ח"ג פרק מ"ו נ"ד וכבר אמרו - במהד' מוסד הרב קוק), שפר חטאת של יוה"כ

העגל, [כגון שתירד עליו אש מן השמים, כפי שהיה אח"כ במשכן (ויקרא ט, כד) ובמקדש (דרי"ב ז, א)], אלא מגישים שלמים ויושבים לאכול ולשתות (שמות לב, ו), מתוך "ידיעה" גמורה שעל צורה זו השכינה שורה! אם היו מתפללים, "אנא ה', השרה שכינתך על העגל הזה", כמו שאנו מתפללים "השב את העבודה לדביר ביתך", שהשכינה תחזור לירושלים - ה' לא היה כועס כל כך. אבל הם לא עושים כך. הם סבורים שצורת העגל מכריחה מאליה את הקב"ה להשרות שכינתו עליה. ולחשוב כך, זהו כבר חטא חמור מאד. הקב"ה הוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות. הוא מעל כל צורה, ומעל כל חוק טבע או חוק אחר, ואי אפשר להכריח אותו לכלום. ממילא, אם עושים עגל - או כל דבר אחר - מתוך מחשבה שעל צורה זו מוכרחת הקב"ה להשרות את שכינתו, יש כאן יחוס כח עצמי לְדַבֵּר זולתו ית', שעושים את הקב"ה מוכרח וכפוף כלפיו ח"ו, וזהו פגם גדול באמונה ביחוד ה'. אין בעולם עצמיות זולת עצמיותו של הקב"ה! כל כח בעולם פועל רק ברצון ה'. ברצון ה' הוא פועל כך, וברצון ה' הוא יכול לפעול אחרת, או שלא לפעול ולהתקיים כלל. זהו לענ"ד החומר הגדול שבחטא העגל, שהפכו (בדעתם) את הקב"ה מ"מכריח" ל"מוכרח" ח"ו. על כן נחשב להם חטא זה לעבודה זרה, כי סברו בדעתם שיש בעולם כח זולתו ית', שגם הקב"ה מוכרח להכפיף עצמו אליו, ח"ו.

למה אין מקום ליזמות ולרעיונות פרטיים בבנין המקדש?

ענין זה, שרק הקב"ה קובע היכן להשרות את שכינתו, ואין אפשרות לשום בריה להכריח אותו ית' להשרות את שכינתו במקום שאינו חפץ בו - הוא הטעם והסיבה לכך, שבבית המקדש ישנה הלכה מיוחדת, שאסור לעשות בו דבר מדעת עצמנו (עי' פסחים פ"א, סוכה נ"א ב, וזבחים לג א), אלא רק כפי התבנית הכתובה שמסר שמואל הנביא לדוד, ודוד קסרה לשלמה בנו והבהיר לו: "הֲכֹל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלַי הַשְּׁפִיל, כֹּל מְלָאכֹת הַתְּבִנָּה" (דרי"א כח, יט). שום דבר כאן אינו מדעתי או מדעת אדם אחר, אלא הכל נקבע על פי ה'. כך היה גם במשכן: ה' אומר למשה בדיוק כמה קרשים לעשות בצפון, וכמה בדרום, ואיך יראה כל דבר ודבר במשכן, וכן לעתיד לבוא במהרה בימינו, לא נפרסם מכרו לאדריכלים, ומי שיגיש את הצורה היפה ביותר יבנה את בית המקדש, אלא הכל יִפְנֶה כפי הצורה שנמסרה בנבואה ליחזקאל (מ-מז), ואם עוד לא נזכה לצורה זו, אז בצורה של בית שני.

על בית שני באמת לא היתה נבואה מפורשת מאת ה', ועל כן אומר הרמב"ם, ש"אנשי בית שני בנוהו כבנין שְׁלֵמָה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל" (הלכ' בית הבחירה פ"א ה"ד). הם רצו לעשות את צורת יחזקאל, אבל כיון שה"כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר" (שם) וקשה להבין את כוונתו המדוייקת, על כן בנו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. שום דבר לא עשו מדעת עצמם, אלא רק כפי הצורה שנמסרה לשמואל (לגבי בית ראשון), או ליחזקאל (לגבי בית שלישי), כולל מה שניתן ללמוד מִפְּתָבִים אלו (או משאר כתבי הקודש) במידות שהתורה נדרשת בהן כפי "מגילה שמסר שמואל לדוד ניתנה להדרש" (יר' מגילה פ"א ה"א). שום דבר לא נעשה במקדש מדעת בשר ודם, אלא הכל מדעת עליון.

למה זה? מדוע באמת אין מקום ליזמות ולרעיונות פרטיים

יתירה אל הגויים, המובילה להתקרבות למעשיהם ולהתבוללות בהם. אבל חוץ מזה, חז"ל מוסרים לנו, שאחשורוש עשה את אותו משתה מפני שלפי חשבוננו עבר זמן גאולתם של ישראל, ומזה הסיק אחשורוש שאין עוד תקוה לישראל להגאל (מגילה יא, ב). כיון שכך, לבש "לכבוד" הארוע את בגדי הכהן הגדול שנשדרו ע"י נבוכדנצר בחורבן הבית ונתגלגלו לידי של אחשורוש (שם יב, א. וע"י רש"י שם), וכן צוה להוציא מן הגנוז את כלי הכסף והזהב שנבזזו מן המקדש - "כְּלֵים מְפֹלִים שׁוֹנִים" (אסתר א, ז) - ולהגיש בהם את היין לאורחי המשתה! (אסתר א, יא). כיצד אפשר להשתתף במעמד נורא כזה? ודאי שאסור ליהודים להשתתף במשתה כזה! אבל ישראל לא שומעים למרדכי, הולכים למשתה, ובכך מביאים על עצמם את גזרתו של המן, "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב, א). וכשהמן גוזר את הגזרה הנוראה (תשע שנים לאחר המשתה!) את מי הם מאשימים? - את מרדכי! (ע"י מגילה יב, ב - יג, א ורש"י שם ד"ה לאידך גיסא) הזקן הזה, הוא זה שגרם לכל ההסתבכות, בגלל סרובו להשתחוות להמן. אם היה נוהג קצת יותר גמישות עם המן, כמו שאנו נהגנו כשהלכנו לסעודתו של אחשורוש, לא היתה באה עלינו הגזרה הזאת!

גדלותם של היהודים בשושן היתה, שבסופו של דבר הם הכירו בכך שעליהם לשמוע בקול מרדכי ואסתר, וכשהם גוזרים עליהם לצום שלשה ימים, הם צמים וחוזרים בתשובה. הם לא מנסים לשלוח משלחת אל אחשורוש או אל המן לבטל את רוע הגזירה, אלא מבינים שצריך תיקון על החטא של משתה אחשורוש. מרדכי ואסתר יעשו כבר את ההשתדלות הראויה בחצר המלך, אבל הם מצידם צריכים לעשות תשובה על חטאם. עכשיו הם רואים, שכל החשבונות שלהם, שיגיעו לשלום עם הגויים ויהיה כל כך טוב, הם הבל הבלים. הראיה, שהיחסים הטובים שהשתדלו לטפח עם אומות העולם לא עזרו להם במאומה. בכל מדינה ומדינה רוצים רק להשמיד אותם ח"ו. ממילא הבינו שמרדכי צדק ולא הם. זו היתה גדלותו של אותו דור, שהבינו שצריך לחזור מכל הדרך. צריך להתקרב אל הקב"ה, ולא לנסות להתקרב אל המן או אל אחשורוש. הציות לחכמי התורה, וההבנה שחכמי התורה הם שצדקו ולא המון העם, זה מה שהציל את עם ישראל באותה שעה.⁶

פורים - כיום הכפורים

ידוע מה שכתוב בתיקוני זוהר (תיקון כ"א דף נו, ב), "פורים אתקריאת על שם יום הכפורים". משמע, שיש איזה צד שווה בין פורים ליום הכפורים. מה הצד השווה ביניהם? - כבר דברנו בשבוע שעבר, ששניהם זמנים של קבלת התורה. אבל חוץ מזה חשבתי לבאר עוד, הרי למה יוה"כ גדול משאר ימים טובים? - כי יוה"כ הוא זמן של תשובה. ביוה"כ ה' אומר למשה "סלחתי כדברך" על חטא העגל, ולכן הוקבע ליום מחילה וסליחה לישראל לדורות (ע"י רש"י דברים ט, יח). והנה, אמרו חז"ל, שבמקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין (ברכות לד, ב). לכן, מבחינה זו יוה"כ יותר גדול משאר המועדים, כי בו אנו במדרגה של בעלי תשובה. וכך גם בפורים. אחרי כל מה שחטאו במשתה אחשורוש, והשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, עשו תשובה בשק ואפר וצום וזעקה, ושב וקבלו את התורה. הרי שגם פורים הוא זמן של תשובה, כמו יום הכפורים.

יש מאמר חז"ל במדרש, "שכל המועדים עתידים [להיות]

בא לכפר על חטא העגל, והשעירים - על חטא מכירת יוסף, שנאמר בו: "וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עֵיזִים, וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַפְּתִיחַ בְּדָם" (בראשית לד, לא). מה מיוחד בשני חטאים אלו? - המיוחד בהם הוא, שחטא העגל, העבירה הראשונה של כלל ישראל לאחר מתן תורה, הוא שורש כל העברות שבין אדם למקום בישראל, והחטא הקדום של מכירת יוסף, הוא שורש כל העברות שבין אדם לחבירו בישראל. עבודת יום הכפורים באה אפוא לכפר על שני החטאים הנושנים האלו, שהם השורש לכל שאר החטאים שלנו.⁴

[זה אולי הטעם לכך, שפר של יום הכפורים בא מנכסי הכהן הגדול (יומא נא, ב), ואילו השעיר בא ממצחית השקל שנגבה מכל ישראל (שקלים פ"ד מ"ב). כי את העגל עשה אהרן הכהן, שהיה הכהן הגדול (שמות לב, א-ה), ועל כן הכהן הגדול העומד תחתיו לדורות הוא זה שצריך להביא את הפר מכספו, ואילו במכירת יוסף נכשלו כלל השבטים, ועל כן השעיר שבא לכפר עליה בא מנכסי כלל ישראל].⁵

ה"משך חכמה" אומר, שגם בתפלת יוה"כ רמוז הדבר הזה. אנו אומרים בתפלת יום הכפורים, "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון". מהו כפל הלשון הזה, "סלחן לישראל" ו"מחלן לשבטי ישורון"? הסביר ה"משך חכמה" (ויקרא טז, ל ד"ה כי אתה סלחן), שב"סלחן לישראל" הכוונה היא לחטא העגל, שישאל אמרו עליו "אֵלֶּה אֵלֶּיךָ? שְׂךְ אֶל" (שמות לב, ד), [וכאילו אומרים אנו: כי אתה סלחן לאותו חטא שאמרנו בו "אֵלֶּה אֵלֶּיךָ? שְׂךְ אֶל"], וב"מחלן לשבטי ישורון" הכוונה היא לחטא השבטים במכירת יוסף.

הנקודה הזו בחטא העגל, לדעת לשמוע בקול חכמים, לא לפסוק לחכמים מה הם צריכים לפסוק - טעונה תיקון גם אצלנו. יוה"כ צריך לכפר על העבר, אבל אנו צריכים לתקן על להבא; לא לחשוב שאנו יכולים לומר לרבותינו מה עליהם לפסוק, אלא להבין שהרבנים וגדולי התורה הם אלו שצריכים להורות לנו כיצד עלינו לנהוג.

גזרת המן - בגלל אי ציות לגדול הדור

ענין דומה לחטא העגל היה גם בשושן הבירה. גם שם לא צייתו ישראל לגדול הדור. אחשורוש עושה "לְכָל הָעַם הַנְּמַצְאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיכָה לְמַגְדוֹל יַעֲד קֶטֶן מִשְׁתֶּה שְׂבֻעַת יָמִים" (אסתר א, ה), ומזמין למשתה גם את היהודים. מה אומרים היהודים? מלך טוב כזה, שלא הפלה אותנו לרעה והזמין גם אותנו - צריך להתחשב בו ולהענות להזמנתו. בפרט שהמלך דואג, שהסעודה תהיה "כְּצֹן אֵישׁ נְאִישׁ" (אסתר א, ח), עם ההכשרים הטובים ביותר (ע"י אסתר ב, יג). מרדכי מזהיר את ישראל שלא להשתתף במשתה, אבל ישראל אינם שומעים לו (אסתר ז, ז, יד). הזקן הזה, מרדכי, מה הוא כבר מבין?... הרי ברור כשמש שצריך להשתתף במשתה הזה! יש כאן הזדמנות פז לטפח יחסים טובים עם הגויים שאנו שוכנים בתוכם, וכן להוכיח נאמנות למלך. בנוסף לכך, אם אף יהודי אחד לא יגיע, הדבר עלול להתפרש כחוסר נאמנות למלך, ומי יודע מה עלולות להיות התוצאות מזה. מסיבות אלו, יהודי שושן מחליטים שלא לשמוע בקול מרדכי, והולכים להשתתף במשתה אחשורוש.

מה היתה באמת הבעיה באותו משתה? מדוע אסר מרדכי להשתתף בו? בעיה אחת שהיתה שם, היא חשש להתקרבות

סופו. על ידו הופכים את העתיד לעבר ואת העבר לעתיד. אני פועל עכשיו על מה שהיה אתמול. זה ה"אור זרע לצדיק" של יוה"כ, ולכן אומרים בתחילת יוה"כ - "אור זרע לצדיק ולישרי לב שמקהה". וכן בפורים, כיון שגם הוא זמן של תשובה - גם בו אפשר לזכות באור הזה⁶. לכן שני המועדים האלו לא בטלים לימות המשיח, כי שניהם בסימן תשובה, שהיא בסימן של אור הגנוז שמתגלה לעתיד לבוא.

כאמור, "ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מן העולם" (אסתר ט, כח), אפילו לימות המשיח. ובכל זאת, שמעתי ממו"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁷, שדבר אחד שנוגע לפורים כן יבטל לעתיד לבוא, וזהו החיוב להשתכר "עד דלא ידע". למה? - כי רק בעוה"ז, שיש בו כל כך הרבה צרות, קשה לשמוח כראוי בלי להתנתק מן המציאות. לכן צריך לבסומי "עד דלא ידע", כדי להגיע לשמחה שלמה. אבל בימות המשיח, שלא יהיו כבר צרות, לא נצטרך להתנתק מן המציאות כדי לשמוח. נוכל לשמוח עם ידיעה ברורה, כי אז המציאות עצמה תהיה משמחת! תהיה "שמחת עולם על ראשם" (ישעיהו לה, י), במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם... אמר ר' אלעזר אף יום הכפורים אינו בטל לעולם" (מדרש משלי פרשה ט אות ב). [ולמדו כן מן הפסוקים (ע"ש)]. איך יתכן דבר כזה, שיתבטלו המועדים? הרי זאת התורה לא תהא מוחלפת! שמעתי (או ראיתי) שפירשו בזה, שאין הכוונה שהמועדים לא יהיו קיימים, אלא שהאור בזמן הגאולה העתידה יהיה כ"כ גדול, עד שלא ירגישו כבר את האור של המועדים הקודמים, כשרגא בטיהרא. ובכל זאת, את האור של פורים ויוה"כ ירגישו גם אז, כי זהו אור אחר, אור של תשובה, ואור זה הוא מיוחד ונעלה מאד, ויורגש אפילו בימות המשיח (כן כתב האברבנאל ב"ראש אמנה" פ"ג).

האשכנזים הרי נוהגים להתחיל את תפילת יוה"כ בפסוק "אור זרע לצדיק ולישרי לב שמקהה" (תהלים צז, יא). ואמרו טעם למנהג זה⁷. אבל חשבתי עוד טעם, מה הוא ה"אור זרע לצדיק"? חז"ל אומרים, שזהו האור שנברא ביום הראשון, שמאיר מסוף העולם ועד סופו, וגנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא (שמו"ר לה, א). ובכל זאת, פעמים בשנה אנו יכולים לזכות לאור הזה - ביום הכפורים, ובפורים. ביוה"כ - כי יוה"כ הוא זמן של תשובה, של עקירת החטא למפרע. תשובה היא אחד הדברים שנבראו קודם שנברא העולם (פסחים נד, א), היא מעל הזמן. אתמול חטאתי, והיום אני מתקן את האתמול. בכל התורה אי אפשר לפעול למפרע. לקדש אשה - אפשר רק מכאן להבא. אי אפשר לקדשה כך שתהיה מקודשת מאתמול. גם למכור בית אפשר רק מכאן ולהבא. אי אפשר לעשות קנין שיפעל כך, שהמכר יחול מאתמול. ובתשובה - פועלים למפרע! הופכים זדונות לזכויות! איך זה יתכן? - על ידי האור שנברא ביום הראשון, שאדם רואה בו מסוף העולם ועד

1. ואמרו בזהר על "דרא דמדברא, דלא הוה בעלמא דרא עלאה כדרא דא, ולא יהא עד דייתי מלכא משיחא" (זוהר ח"ג קסח, ב).
2. וזהו שאמר אהרן לאחר שעשה את העגל, "חג לה' מקר" (שמות לב, ה), ולא אמר "חג לעגל מקר", מפני שמטרת העגל היתה לעבוד באמצעותו את ה', ולא את העגל עצמו (רמב"ן שם, א).
3. כך עכ"פ לפי שיטת רש"י (שמות לא, יח), שמעשה העגל קדם לצייווי על בניית המשכן, וממילא גם לצייווי שלא לשנות את צורת הכרובים, הקשור למשכן. ואולם, גם לרמב"ן שסובר שהצייווי על המשכן קדם לחטא העגל, מ"מ את מסירת הצייווי לבני ישראל לא הספיק משה רבינו לבצע עד לאחר חטא העגל (ע"י רמב"ן שם לה, א, וכן ויקרא ח, ב).
4. וכפרת שני חטאים אלו נמשכת לאורך כל הדורות. על חטא העגל אמרו, "אין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל" (רש"י שמות לב, לד). וגם חטא מכירת יוסף אמרו, "לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכירתו של יוסף... הוי אומר, נפרעו עשרה מכל דור ודור, ועדיין אותו החטא קיים" (מדרש משלי א, יג - הובא ב"משך חכמה" ויקרא טז, ל ד"ה כי אתה סלחן). ולכן צריך את עבודת יוה"כ בכל שנה ושנה כדי לכפר על חטאים אלו.
5. ויתכן שלכן הכפרה (הזאת הדרם) היתה לפני ולפנים, בבית הכפרת וההיכל, מקום של בנימין (ע"י יומא יב, א), משום שהוא לא היה בהחטא של מכירת יוסף; ולכן לא היה בעוה"ז - חלקו של יהודה, שהיה לו חלק מרכזי במכירת יוסף (משך חכמה ויקרא טז, ל ד"ה ויש להבין). וכן אולי זה הטעם לכך, שלשון של זהורית של שעיר המשתלח [בן זוגו של שעיר הפנימין] משקלה שני סלעים (יומא מב, א) - רמז למה שאמרו חז"ל (שבת י, ב), "שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו" וכו' (משך חכמה שם. וע"ש עוד).
6. והטעם בזה החת"ס, דזה היה התיקון למה שלא רצו ישראל לקבל בסיני אלא תורה שבכתב ולא תורה שבעל פה (מדרש תנחומא פרשת נח סי' ג), "דלא אבו לקבל עליהם דברי חכמים מבלי שיההירו ויפקקו על תקנתם, אולי לא ישרו בעיניהם" (לשון החת"ס). אבל אחרי שראו בזמן מרדכי שרק הוא הבין נכון מה היה רצון ה', ואמר להם שלא ללכת למשתה, וראו הנפלאות הגדולות שעשה ה' על ידו, "אז הבינו כי אין להרהר אחר דברי חכמים, כי את הכל עושים יפה בעתו וחי' עמהם, על כן הדר קבלוה בימי אחשוורוש", היינו תורה שבעל פה המסורה ביד חכמים, שלא רצו לקבלה מתחילה (שו"ת חת"ס או"ח ח"א סי' ר"ח ד"ה ולתשלום).
7. ע"י סידור האר"י ז"ל. וב"ערוך השולחן" כתב, "יש בזה עניינים גדולים שאי אפשר לבארם" (ערוך השולחן או"ח סי' תרי"ט ס"ו).
8. "ליהודים היתה אורה ושמחה - אמרו חז"ל, אורה זו תורה (מגילה טז, ב)... פי' אור הגנוז, דכתיב "יהי אור - ניהי אור" (בראשית א, ג)... שאור הראשון נגנו. לכן כתיב "יהי", לשון צרה (מגילה י, ב). שאין האור מתגלה בשלימות בעולם הזה... ובפורים - מזה האור ניתן חיים לכל ישראל. ובאמת בשעת מתן תורה היה גילוי מאור הגנוז. וע"י החטא (חטא העגל) נפלו בני ישראל מן הצדק. ובפורים נתחדש קבלת התורה, ונגלה אור הגנוז" (שפת אמת לפורים תרס"ג).
9. וכן מובא ב"הליכות שלמה", פורים פ"ט הערה 78.